

АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ ТА ПРОБЛЕМИ ЛОБІЗМУ В УКРАЇНІ

Капустян В.О., Левандовська Я.А.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Досліджено причини виникнення корупції, основні методи для її визначення, негативний вплив корупції, а також способи боротьби з нею. У статті представлено теоретичний підхід до вирішення проблем корупції та лобізму. Розглянуто певну теоретико-ігрову модель для узгодження інтересів місцевої влади та підприємця. Також у статті висвітлюються особливості практики лобізму в Україні, здійснюється розмежування між корупцією та тіншовим лобізмом.

Ключові слова: корупція, хабарництво, організована злочинність, економіка, правовідносини, лобізм, тіншовий лобізм, публічний лобізм, пряме лобіювання, кабінетне лобіювання, коридорний лобізм.

Постановка проблеми. Розглянемо певну теоретико-ігрову модель для узгодження інтересів чиновника певного фонду та підприємця [6]. За умовою нашої моделі, чиновник надаватиме кредити, а підприємець їх отримуватиме. Наведемо ймовірні механізми і отримаємо наступну систему критеріїв. У чиновника фонду (1) є наступні стратегії: не надавати кредиту (a), надати кредит чесно (d), надати кредит за хабар (c). У підприємця (2) будуть такі стратегії: працювати чесно та віддати кредит (t), присвоїти кредит (nt). Змоделюємо це на рисунку (рис. 1).

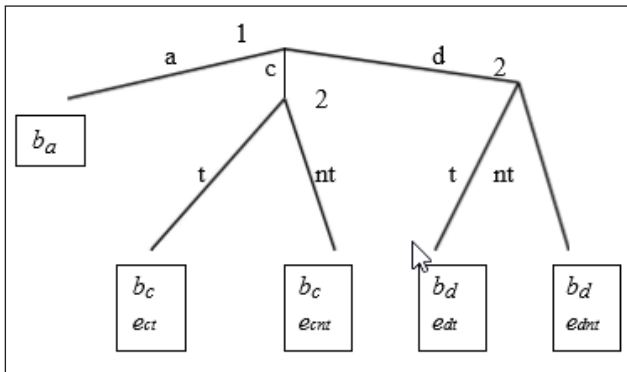

Рис. 1. Гра "чиновник-підприємець" за умови надання інвестицій фондом

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На пострадянському просторі в умовах суспільства, яке трансформується досить швидко укорінилась система патронально-клієнтських відносин [3, с. 31]. Клани та клієнти, що їх обслуговують, мали найбільші можливості для агресивного накопичення ресурсів та влади. Для цього вони активно використовували недосконалість законодавства. Добре організовані кланові структури зацікавлені в подальшому збереженні правової невизначеності, непрозорості у прийнятті державних рішень, відсутності громадського контролю за монополіями [3, с. 34].

Що ж таке корупція? Це протиправна діяльність, яка полягає у використанні службовими особами їхніх прав і посадових можливостей для особистого збагачення; це підкупність і продажність громадських і політичних діячів.

З року в рік складається декілька тисяч адміністративних протоколів про корупційні

порушення, але щодо осіб не високих посад. Таким чином, статистичні дані дають дещо викривлене уявлення про якісні ознаки корупції, яка постає проблемою не керівних посад, а держслужбовців. Уникаючи корупції високих посадовців, нерідко піднімається питання з викриття корупційних правопорушень рядових посадових осіб, які вчинили малозначні проступки. Вони лише формально підпадають під ознаки корупційних діянь і не є суспільно небезпечними [4].

Формулювання цілей статті. Можна передбачити необхідність спрямування діяльності органів, уповноважених на боротьбу з корупцією в органах державної та судової влади, а також у правоохоронній сфері на:

- Визначення стратегічних завдань по лініях роботи та шляхів їх комплексного вирішення;
- Першочергове зосередження зусиль на вирішенні виділених пріоритетних проблем з припинення фактів корупції і хабарництва в МВС та ДПА України, а також в органах влади і управління, прокуратури і суду;
- Забезпечення ефективності заходів запобігання корупції та злочинності, дієвості їх впливу та правопорушників.

З метою подальшого ефективного запобіжного впливу на соціальні передумови корупції та її форми, нейтралізацію цього явища – слід вживати економічних, політичних, правових, організаційно-управлінських, соціально-психологічних заходів. Вони дадуть змогу здійснювати комплексну та узгоджену взаємодію у межах компетенції кожного органу.

Виклад основного матеріалу дослідження. До найбільш поширених корупційних діянь належить хабарництво. У масовій свідомості рівень поширеності хабарництва значною мірою визначає загальну оцінку корупції в країні [1, с. 188].

Складною також є ситуація в органах судової влади. Саме на стадії звернення до суду, фіксуються численні порушення та зловживання. Саме тоді низькі показники статистики про поширення корупції серед суддів в Україні пояснюється високим ступенем латентності цього виду злочину. Також слід зазначити й іншу рису судової корупції – це клановість, якою можна пояснити відсутність кримінальних справ, порушених фактом корупції в судах.

Корупцію, як і організовану злочинність, можна розглядати як самостійні та соціальні явища. Наприклад, факт отримання посадовою особою навіть численних хабарів за вчинення конкретних дій з використанням посадового становища сам по собі не дає підстав розглядати його як прояв організованої злочинної діяльності [1, с. 169].

Для того, щоб визначити рівень корупції застосовують наступні методи:

– Індекс сприйняття корупції – своєрідний зведений рейтинг, що оцінює розмах корупції в різних країнах і визначається на основі різних джерел;

– Показник контролю корупції;

– Барометр глобальної корупції – ґрунтується на опитуванні громадської думки про стан справ у різних сферах суспільного життя, зокрема в економіці, політиці, мас-медіа, освіті, законодавчих, судових та правоохоронних органах тощо;

– Індекс економічної свободи – є показником, який характеризує рівень корупції в країні та відображає добробут її громадян;

– Індекс хабарництва – є показником, що відображає схильність підприємців окремих держав давати різного роду винагороди в обмін на певні послуги.

Значну загрозу безпеці держави становлять корупційні прояви та посадові злочини, що вчинюються високопосадовцями органів законодавчої та виконавчої влади, оскільки саме вони безпосередньо пов'язані з виконанням державних функцій і цим дискредитують діючу систему влади.

Здійснення діяльності на знищення корупції в правоохоронній сфері дає підстави вбачати прогресуючі темпи поширення хабарництва в органах влади та контролюючих органах, серед працівників юстиції та прокуратури. Також є ймовірним і те, що заго-

стриться проблема прямої зради вказаними посадовцями з приводу їх корисливих мотивів при передачі злочинцям закритої службової інформації [2].

Також з огляду на високу прибутковість бізнесу з незаконного виробництва і реалізації підакцизних товарів (лікеро-горілчаних та тютюнових виробів), можна очікувати збільшення протиправних дій співробітників податкових органів. Це відбуватиметься наступним чином: співробітники податкових органів зловживатимуть своїми обов'язками з корисливих мотивів і будуть брати участь у розкраданні спирту та його постачанні для вироблення контрафактної продукції і організовуватимуть її масовий збут [1, с. 196].

Під стратегією та тактикою боротьби з корупцією та організованою злочинністю слід розуміти сукупність визначених проблем та заходів, що спрямовані на боротьбу з цим явищем.

Лобізм є невід'ємним фактором політичного та економічного життя кожної країни шляхом організованого впливу на законодавчу та адміністративну діяльність державних органів [2]. Лобізм – це скоординована практика обстоювання інтересів або чинення тиску на законодавців і чиновників неурядовими організаціями, фінансово-промисловими групами або етнічними спільнотами на користь певного рішення.

Основою демократичної системи є гарантія рівного і вільного права громадян держави на участь у прийнятті рішень. У зв'язку з тим, що державне рішення може зачепити інтереси окремих громадян, виникає певна зацікавленість суб'єктів політичних відносин у прийнятті конкретних рішень. В наслідок цього й утворюється тиск на структури влади, посадових осіб, на ЗМІ для досягнення бажаного результату [2].

Корупція та «тіньовий» лобізм відрізняються засобами, за допомогою яких просуваються ін-

№ з/п	Країна	Показник сприйняття корупції		Показник країни серед країн світу	
		2012	2015	2012	2015
1	Естонія	64	70	32	23
2	Литва	54	61	48	32
3	Латвія	49	55	54	40
4	Грузія	52	52	51	48
5	Вірменія	34	37	105	94
6	Молдова	36	35	94	103
7	Білорусь	31	31	123	119
8	Казахстан	28	28	133	123
9	Азербайджан	27	29	139	126
10	Росія	28	29	133	119
11	Киргизія	24	27	154	136
12	Україна	26	27	144	130
13	Таджикистан	22	26	157	136
14	Узбекистан	17	19	170	153
15	Туркменістан	17	18	170	154

Рис. 2. Індекс сприйняття корупції пострадянських країн

№	Країна	Значення IEF		Місце	
		2013	2014	2013	2014
1	Естонія	75,3	75,9	13	11
2	Литва	72,1	73	22	21
3	Грузія	72,2	72,6	21	22
4	Вірменія	69,4	68,9	38	41
5	Латвія	66,5	68,7	55	42
6	Казахстан	63	63,7	68	67
7	Азербайджан	59,7	61,3	88	81
8	Киргизія	59,6	61,1	89	85
9	Молдова	55,5	57,3	115	110
10	Таджикистан	53,4	52	131	139
11	Росія	51,1	51,9	139	140
12	Білорусь	48	50,1	154	150
13	Україна	46,3	49,3	161	155
14	Узбекистан	46	45,5	162	163
15	Туркменістан	42,6	42,2	169	171

Рис. 3. Рейтинг пострадянських країн за індексом економічної свободи

тереси зацікавленої сторони. Варто зазначити, що «тіньовий» лобізм відрізняється від корупції ще й тим, що він досягається шляхом прийняття нормативних актів; він використовує норми закону як інструмент досягнення цілей.

Якщо ж поглянути на поняття лобізму більш широко, то можна зробити висновок, що він є соціальним явищем, його існування залежить від економічних, соціальних та політичних умов, що складаються в суспільстві. Лобізм є актуальним у зв'язку з тим, що влада об'єктивно не в змозі задовольнити в повному обсязі та своєчасно всі інтереси відразу. Саме тому і виникає проблема черговості та пріоритету здійснення цих інтересів [5].

Демократичний лобізм є проявом цивілізованого лобювання. Він вигідно відрізняється від «тіньового» тим, що просуває не просто інтереси окремих підприємств, а й коригує загальні умови для цілих галузей та сфер економічної діяльності. Тому демократичний лобізм просуває загальнонаціональні інтереси та є більш ефективним та важливішим для економіки країни, аніж «тіньовий» лобізм.

В Україні можна помітити найпоширеніші види лобізму – тіньовий та публічний. Тіньовий лобізм виражається в прихованій зацікавленості однієї сторони зі стороною, що приймає важливі рішення. Публічний же відрізняється тим, що він загальнонаціональний і представляє інтереси цілих галузей і сфер економічної діяльності.

Значною проблемою в переході до цивілізованого лобювання в Україні є боротьба за корупційними схемами відстоювання інтересів. Багато справ, які за змістом були корупційними, але не мали відповідного відгуку в законах, були призупинені [2].

Виграш чиновника позначено через b із відповідними індексами, а підприємця – відповідно через e [7, с. 103]. Індeksi виграшів відповідають стратегіям гравців. Виграші підприємця запишемо наступним чином:

$$e_{ct} S^0 rV_1 \quad (1)$$

$$e_{cnt} pS_0 rV \quad (2)$$

$$e_{dt} S_0 V_1 \quad (3)$$

$$e_{dnt} pS_0 V \quad (4)$$

Тут $(\alpha - \beta)S_0 = (1 + \alpha)S_0 - (1 + \beta)S_0$. Отже, маємо S_0 – кошти, які надає фонд для інвестицій; α – норма збільшення цих коштів підприємцем за рахунок підприємницької діяльності; β – норма кредитної ставки у банку; r – хабар чиновнику, який виплачує підприємець за надання йому інвестицій; V_1 – витрати підприємця на випуск продукції; p – ймовірність підприємця сховати свою нечесність від правоохоронних органів; V – витрати підприємця на утаювання коштів.

Для чиновника будуть наступні виграші:

$$b_c q r w 1 q \quad (5)$$

$$b_c 0 \quad (6)$$

$$b_a 0 \quad (7)$$

Тут q – ймовірність того, що чиновник уникає покарання за хабар; w – витрати на обслуговування хабара; b_a – оплата чиновнику у випадку, коли він не буде надавати кредитів (тобто штраф).

Дана теоретико-ігрова модель вирішується методом зворотньої індукції. Для цього на першому етапі обирається найбільше значення виграшу підприємця, а вже потім якщо буде вибір обирається і рішення чиновника [7, с.120]. Таким чином, для рішення моделі треба буде порівняти між собою виграші підприємця. Це надасть можливість отримати такі співвідношення між характеристиками задачі, які забезпечують певні рішення. Порівнюючи між собою виграші підприємця, приходимо до висновку, що він зробить вибір на користь чесного чиновника. Чесну поведінку чиновнику вигідно вибирати тільки за умови, коли його оплата праці задовольняє нерівності rw .

Висновки з даного дослідження. На основі аналізу теоретико-ігрової моделі виявлені умови, показано, що існуючі сьогодні в Україні економічні умови приведуть до того, що чиновникам та підприємцям буде вигідно вибирати нечесні стратегії економічної поведінки, що призведе до суспільної та фінансової кризи.

Список літератури:

1. Кальман О. Взаємозв'язок організованої злочинності та корупції у сфері економіки // Вісник Академії правових наук. – Харків. – 1997. – № 4 – С. 188–190.
2. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 358.
3. Никифоров А. Что делать с организованной преступностью? // Законность. – 1996. – № 4. – С. 31–36.
4. Борьба с коррупцией. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://prometheus.org.ua/>.
5. Проблеми легітимації інституту лобювання в Україні та шляхи розв'язання: матеріали громад. обговорення, м. Київ, 12 жовт. 2009 р. / передмов. М. Оніщук; автор. і упор. В. Федоренко, Д. Базилевич, В. Нестерович та ін. / за заг. ред. В. Федорченка. – К.: СПД Москаленко О.М., 2009.
6. Шиян А.А. Теоретико-ігровий аналіз раціональної поведінки людини та прийняття рішень в управлінні соціально-економічними системами. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2009. – 414 с.
7. Губко М.В., Новиков Д.А. Теория игр в управлении организационными системами. М.: ИПУ, 2005. – 138 с.

Капустян В.Е., Левандовская Я.А.

Национальный технический университет Украины
«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

АСПЕКТЫ БОРЬБЫ С КОРРУПЦИЕЙ И ПРОБЛЕМЫ ЛОББИЗМА В УКРАИНЕ**Аннотация**

Исследованы причины возникновения коррупции, основные методы для ее определения, негативное влияние коррупции, а также способы борьбы с ней. В статье представлено теоретический подход к решению проблем коррупции и лоббизма. Различие взглянуть определенную теоретико-игровую модель для согласования интересов местной власти и предпринимателя. Также в статье освещаются особенности практики лоббизма в Украине, осуществляется разграничение между коррупцией и теневым лоббизмом.

Ключевые слова: коррупция, взяточничество, организованная преступность, экономика, правоотношения, лоббизм, теневый лоббизм, публичный лоббизм, прямое лоббирование, кабинетное лоббирование, коридорный лоббизм.

Kapustian V.O., Levandovska Y.A.

National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

ASPECTS OF THE FIGHT AGAINST CORRUPTION AND THE PROBLEM OF LOBBYISM IN UKRAINE**Summary**

The reasons for corruption, the main methods for determining corruption, the negative impact of corruption, as well as ways to combat it are investigated. The article presents a theoretical approach to solving problems of corruption and lobbying. The difference is to look at a certain game-theoretic model for coordinating the interests of local authorities and entrepreneurs. Also, the article highlights the features of lobbying practice in Ukraine, the distinction is made between corruption and shadow lobbying.

Keywords: corruption, bribery, organized crime, economy, legal relationship, lobbyism, shadow lobbying, public lobbying, direct lobbying, cabinet lobbying, corridor lobbying.